

Boretius, Alfred

Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad
annum millesimum et quingentesimum

Bd.: 1

Hannoverae (1883)

München, Monumenta Germaniae Historica -- 4 C 115 (1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb00000820-6

II.

CAPITULARIA MAIORUM DOMUS.

10. KARLMANNI PRINCIPIS CAPITULARE.

742. April. 21.

Bonifacius archiepiscopus in epistola ad Zachariam papam (*Monum. Moguntina* 5
ed. Jaffé, Bonif. epist. 42) scribit haec: Notum similiter sit paternitati vestrae, quod
Carlomannus dux Francorum me arcessitum ad se rogavit, ut in parte regni Franco-
rum quae in sua est potestate, synodum cepere congregare. Et promisit, se de aeccle-
siastica religione, quae iam longo tempore id est non minus quam per sexaginta vel
septuaginta annos calcata et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle. *Cuius* 10
synodi, quae Germanica prima vulgo dicitur, canones, Bonifacii illi epistolae argumento
propinqui, hoc Karlmanni capitulari, quod a Mansi aliisque immerito anno 743 tribui-
tur, confirmantur, in alia quoque regni Francorum synodo anno 747 ut conuicere licet
habita, de qua Bonifacius ad Cudeberhtum archiepiscopum Anglicum refert (Bon. ep. 70
edid. Jaffé), iterum sanciti fuisse videntur. 15

Traditur capitulare in codicibus 1) antiquissimo Vaticano inter Palatinos 577. olim
Moguntino folio 4, praeterea in codicibus Bonifacii epistolae continentibus (cfr. Bonif.
epist. 47. edid. Jaffé) 2) Monacensi 8112, olim item Moguntino fol. 68. 3) Vindobo-
nensi 751, inter codd. theol. 259., fol. 51. 4) Carlsruhensi inter Durlacenses 94. fol. 52.
deinde etiam in 5) Veneto Divi Marci inter codd. Latin. 169. 6) Monacensi C. F. 20
25., olim Frisingensi. 7) Salisburgensi S. Petri IX, 52 fol. 221. 8) Monac. olim Fri-
singensi B. H. 1. fol. 70, quibus Pommersfeldensis denique Bonifacii epistolarum codex
(n. 2875), saeculo XVI. scriptus adnumerandus est. (B. I, 145; P. I, 16.)

In^a nomine domini nostri Iesu Christi. Ego Karlmannus^b, dux et princeps
Francorum, anno^c ab incarnatione Christi septingentesimo quadragesimo secundo, XI. 25
Kalendas Maias^c, cum consilio servorum Dei et optimatum meorum episcopos qui in
regno meo sunt cum presbiteris et concilium et synodum pro timore Christi congre-
gavi, id est Bonifatium archiepiscopum et Burghardum^{d1} et Regenfridum^{d2} et Winta-
num^{f3} et Wilbaldum^{g4} et Dadanum⁵ et Eddanum⁶ cum presbiteris eorum, ut mihi

a) Synodus quam sanctus Bonifatius Karolomanno consentiente cum episcopis et ceteris Dei 30
servis habuit *inscriptionem habet* 4; Incipit epistola ducis et regis Karalmanni *verbis* In nomine
domini *addit* 7. b) Karalmannus 6. 7. c) anno . . . Maias *om.* 7. d) burghardum 3;
burchardum 4; burhardum 2. e) regenfridum 3; reginfridum 6; reginfredum 2. f) hwitanum 1.
g) uuillabaldum 1; uuillipaldum 6.

1) Wirziburgensem. 2) Coloniensem. 3) Buraburgensem. 4) Eichstetensem. 5) Tra- 35
iectensem? 6) Argentoratensem.

consilium dedissent, quomodo lex Dei et aecclesiastica relegio recuperetur, quae in diebus praeteritorum principum dissipata corrui, et qualiter populus christianus ad salutem animae pervenire possit et per falsos sacerdotes deceptus non pereat.

1. Et per consilium sacerdotum et optimatum meorum ordinavimus per civitates
5 episcopos, et constituimus super eos archiepiscopum Bonifatium qui est missus sancti Petri. Statuimus per annos singulos synodum congregare, ut nobis praesentibus cano- num decreta et aecclesiae iura restaurentur et relegio christiana emendetur. Et fraudatas pecunias ecclesiarum ecclesiis restituimus et reddidimus. Falsos presbiteros et adulteros vel fornicatores diaconos et clericos de pecuniis ecclesiarum abstulimus et degradavimus
10 et ad poenitentiam coegimus.

2. Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exer- citum et in hostem pergere omnino prohibuimus, nisi^h illi tantummodo qui propter divinum ministeriumⁱ, missarum scilicet solemniam adimplenda et sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi sunt. Id est unum vel duos episcopos cum capellanis presbiteris
15 princeps secum habeat, et unusquisque praefectus unum presbiterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare et indicare poenitentiam possint^h. Necnon et illas venationes et silvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdiximus; similiter ut acceptores et walcones^k non habeant.

3. Decrevimus^l quoque secundum^m canones^l, ut unusquisque presbiter in parrochia
20 habitans episcopo subiectus sit illi in cuius parrochia habitet, et semper in quadragesima rationem et ordinem ministerii sui, sive de baptismo sive de fide catholica sive de precibus et ordine missarum, episcopo reddat et ostendat. Et quaecumque iure cano- nico episcopus circumbeat parrochiam populos ad confirmandos, presbiter semper paratus sit ad suscipiendum episcopum cum collectione et adiutorio populi qui ibi confirmari
25 debet. Et in cena Domini semper novum crisma ab episcopo quaerat, ut episcopumⁿ testis adsistat castitatis et vitae et fidei et doctrinae illius.

4. Statuimus, ut secundum canonicam cautelam omnes undecumque supervenientes ignotos episcopos vel presbiteros ante probationem synodalem in ecclesiasticum mini- sterium non admitteremus.

5. Decrevimus, ut secundum canones unusquisque episcopus in sua parrochia
30 sollicitudinem adhibeat, adjuvante gravione qui defensor ecclesiae est, ut populus Dei paganas non faciat, sed ut omnes spurcitas⁷ gentilitatis abiciat et respuat; sive sacri- ficia mortuorum sive sortilegos vel divinos sive filacteria⁸ et auguria sive incantationes sive hostias immolatitias, quas stulti homines iuxta ecclesias ritu pagano faciunt sub
35 nomine sanctorum martyrum vel confessorum, Deum et suos sanctos ad iracundiam provocantes, sive illos sacrilegos ignes, quod nied fyr⁹ vocant, sive omnes, quaecum- que sint, paganorum observationes diligenter^p prohibeant.

6. Statuimus similiter, ut post hanc synodum, quae¹⁰ fuit XI. Kalendas Maias, ut quisquis servorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit,
40 quod in carcere poenitentiam faciat in pane et aqua. Et si ordinatus presbiter fuisset,

h) nisi illos qui pro hostili necessitate pergant pro missis celebrandis et sanctorum patro- ciniis deportandis et confitentibus poenitentiam imponendo 7. i) mysterium 1. k) falcones 4. 6.

l) Decrev. canones om. 7. m) ita correxi (cfr. c. 4. 5.); sanctorum *codd.*; iuxta sancto- rum *Bened. lev. I, 2. itemque infra in Karoli capitularis 19 capite 8.* n) episcopus 6 et corr.
45 2. 4, fortasse recte. o) ita 1; neidfyr 6; nied feor. 2; nied fr̄s 3. 4; metfratres 5. p) diligentes 2. 3.

7) Cfr. *infra in additamentis indiculus superstitionum* 8) *Amuleta ad arcendos et pellendos morbos.* 9) *Notfeuer; cfr. infra indic. superst. 15. Grimm, deutsche Mythol. p. 570—578 (ed. tertia).* *Similis superstitio quae apud Graecos fuit vetatur in conc. Trull. can. 65.* 10) *Verba quae fuit XI. Kal. Maias fortasse recens addita sunt cum haec capitula Liptinensibus canonibus auferentur.*

duos annos in carcere permaneat, et antea flagellatus et scorticatus videatur, et post episcopus adaugeat¹¹. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum ceciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertentem annum ibi paenitentiam agat. Similiter et nonnae velatae eadem penitencia conteneantur, et radantur omnes capilli capitis eius.

7. Decrevimus quoque, ut presbiteri vel diaconi non sagis¹², laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei. Et nullus in sua domu mulierem habitare permittat. Et ut monachi et ancillae Dei monasteriales iuxta regulam sancti Benedicti ordinare et vivere, vitam⁹ propriam gubernare studeant^r.

q) vitamque corr. 4. r) in cod. 7 subnectitur Capit. Liptinense cap. 3.

11) *Post duos annos episcopus adaugeat flagella, iterum flagellet.* 12) *Veste non succincta more Germanico (Tac. Germ. 17.) sed longa Romana. Cfr. Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte II. 197.*

II. KARLMANNI PRINCIPIS CAPITULARE LIPTINENSE.

Kal. Mart. anni 743 vel paullo posterioris.

In codicibus 1—5 supra ad capitulare anni 742 nominatis synodi germanicae primae canones continuo sequuntur alterius synodi capita Liptinis in Austriae parte in pago Hanagaviae habitae, verbis inscripta in codicibus 1—4 DE ALIO SYNODALI CONVENTU; in codice 7 caput tantum tertium subnectitur, a codice 6 Liptinensia capita omnino absunt. Primae synodi canones in secunda synodo confirmati iterumque promulgati sunt, ita ut utriusque synodi canones in codicibus manuscriptis quasi unam principis Karlmanni constitutionem efficere videantur. Subiuncti vero sunt prioribus canones recentiores verbis: Modo autem in hoc synodali conventu rell., quibus ducti minus recte, ut videtur, plerique auctores synodi secundae capita mutila nobis tradita esse aestimaverunt. Dubito, an forte, cum haec recentiora capita adderentur, priora confirmata paullisper mutata et in capite 6. verba: ut post hanc synodum quae fuit XI. Kal. Martias inserta fuerint; suspicionem enim ea ipsa movent, an ab initio ita posita fuerint.

Sunt qui contendant (Hefele, Hahn), synodum Liptinensem a Karlmanno et Pippino tam Austriae quam Neustriae optimatibus et episcopis convocatis habitam fuisse, ducti scilicet Zachariae papae epistolis duabus (Bonif. epist. 51 et 52 secundum editionem Jaffaei), in quibus leguntur verba: De synodo autem congregata apud Francorum provinciam mediantibus Pippino et Carlomanno excellentissimis filiis nostris, quae ad hanc Liptinensem synodum referenda sint. Cui opinioni contraria sunt verba in capite quarto dicta: quod et pater meus ante praecipiebat, quae eundem Karlmannum Austriae principem haec capitula Liptinensia addidisse produnt, qui capitula priora anno 742 ediderit. Ita etiam Fulbertus Carnotensis episcopus itemque Hincmarus archiepiscopus capitem Liptinensium auctorem Karlmannum nominant, cum contra Galliae episcopi in epistola Carisiaci anno 858 ad Ludovicum Germaniae regem data et vera cum falsis miscente (Sirmondi concilia Galliae III. 127. c. 7) Pippinum synodum apud Liptinas congregari fecisse dicant. Caeterum Zacharias in epistola illa (Jaffé 51) synodum quoad